

SIR MICHAEL CAINE a fost nominalizat la Premiile Oscar de șase ori și a câștigat de două ori: prima oară în 1986, pentru rolul din filmul *Hannah și surorile ei*, a doua oară în 1999, pentru rolul din *Legea pământului*. A jucat în peste o sută de filme și a devenit cunoscut pentru numeroase interpretări foarte apreciate de critici, începând cu rolul din filmul *Zulu* din 1964 și continuând cu *Dosarul Ipcress*, *Recuperatorul*, *Alfie*, *Jaf în stil italian*, *Ticăloșii*, *Meditațiile Ritei* și, mai recent, *Cavalerul negru*, *E cineva acolo?* și *Harry Brown*. A primit titlul de comandor al Ordinului Imperiului Britanic în 1992, iar în 2000 a fost numit cavaler în semn de recunoaștere pentru contribuția adusă în lumea cinematografiei. E căsătorit cu Shakira de peste 45 de ani, are două fiice, trei nepoți și locuiește împreună cu soția în Londra și Surrey.

ARTA DE A ASCULTA

și alte lecții de viață

MICHAEL CAINE

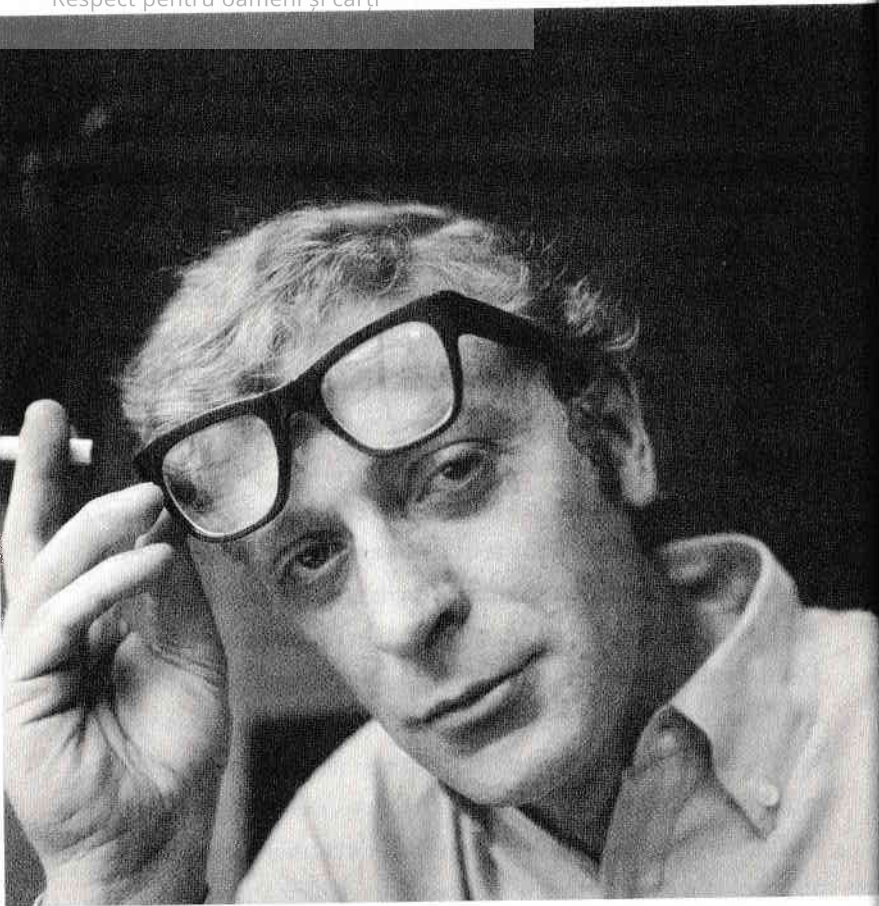
Traducere din limba engleză

IRINA CERCHIA

NEMIRA

CUPRINS

<i>Introducere</i>	7
PARTEA ÎNTÂI. ÎNCEPUT DE CARIERĂ	13
1. Nu contează de unde pornești.....	15
2. A da probe pentru viață	35
3. A te folosi de obstacole	54
4. Să faci lucrurile care trebuie	68
PARTEA A DOUA. A TRECE TESTUL	89
5. Să ajungi acolo e doar începutul.....	91
6. Repetiția înseamnă muncă.....	102
7. Mai puțin înseamnă mai mult	119
8. Să te distrezi la modul serios	133
9. Să primești indicații.....	146
10. Imaginea de ansamblu.....	163
PARTEA A TREIA. CURSA CEA LUNGĂ	177
11. A fi un star.....	179
12. A te ridica și a cădea	202
13. Să fii decent.....	223
14. Nu privi înapoi (cu câteva excepții).....	241
15. A îmbătrâni și a rămâne tânăr	256
16. O viață în echilibru	273
<i>Epilog</i>	290
<i>Mulțumiri</i>	293
<i>Credite foto</i>	295

PARTEA ÎNTÂI

ÎNCEPUT DE CARIERĂ

1.

NU CONTEAZĂ DE UNDE PORNEȘTI

„...și tu nici măcar nu vezi comorile pe care calci.“

WALTER HUSTON către Humphrey Bogart

în *Comoara din Sierra Madre*, 1948

Acum, când mă uit pe lângă mine, apoi în urmă, de unde am venit, după care, doar ca să fiu sigur, arunc iar o privire împrejur, încă mă întreb uneori: Ce? Eu? Nu! Vă bateți joc de mine! Uneori încă mi se pare un vis imposibil. Lecția numărul unu: sunt dovada vie că, indiferent de unde pornești în viață, poți s-o faci. Cu accent pe „poți“ – nu pe „o să“. Însă nu promit nimic.

M-am născut cam cu o mie de ani în urmă, prin 1933, în mijlocul uneia dintre cele mai rele crize pe care țara a cunoscut-o și cu șase ani înainte să îi pună punct ceva și mai catastrofal de atât, Al Doilea Război Mondial. Mama a fost menajeră și, deși nu am aflat asta decât după moartea ei, mai avea un fiu, pe care îl iubea și de care avea grijă în secret. Tata a fost inteligent, dar absolut needucat – sau chiar teribil de needucat, ceea ce, la vremea respectivă, reprezenta un lucru obișnuit pentru clasa

muncitoare – căraus de pește în piața Billingsgate. Locuiam într-un apartament înghesuit de două camere dintr-o casă victoriană modificată, din Camberwell, pe atunci una dintre cele mai sărace zone dintr-o Londră murdară și îmbâcsită: la trei etaje de stradă și la cinci etaje de singura toaletă din grădină. Am suferit de rahitism, o boală a sărăciei care slăbește oasele, și mă clătinam când în sus, când în jos pe acele scări, într-o pereche de bocanci ortopedici.

La trei ani după ce m-am născut eu, a mai venit pe lume un fiu, Stanley, iar după alții trei ani a izbucnit Al Doilea Război Mondial. Când au început atacurile aeriene asupra Londrei, fratele meu și cu mine, cu vârste de trei și respectiv șase ani, am fost evacuați și ne-am trezit la mila unor familii noi și mai degrabă dezamăgitoare. A mea îmi dădea să mănânc o conservă de sardine cu pâine prăjită pe zi și, când plecau în weekenduri, mă închiudeau în debaraua de sub scări. Mama a dat buzna și m-a luat de acolo plin de răni imediat ce naziștii au încetat să bombardeze liniile de cale ferată, dar nu înainte să dezvolt o claustrofobie pe viață și o ură absolută pentru orice manifestare de violență împotriva copiilor.

Am abandonat școala la șaisprezece ani, cu doar câteva examene trecute, m-am angajat și am fost concediat de la câteva slujbe de birou umile, iar la optsprezece ani am fost chemat în Serviciul Militar, unde pentru prima dată m-am străduit din greu să dau o mână de ajutor după război Puterilor Aliate care au învins Germania, apoi am plecat rapid să înfrunt armele comuniștilor din Coreea.

Pe atunci Marea Britanie era una dintre națiunile cu cele mai pronunțate diferențe între clasele sociale, iar eu, ajuns la capătul puterilor, observam zilnic asta. Bineînțeles că existau milioane de oameni peste tot în lume care duceau o viață mult mai grea decât mine, dar eu nu știam. Nu vedeam decât că eram sărac și că făceam parte din clasa muncitoare.

Din mai multe puncte de vedere, nu era un început tocmai bun – pentru orice, dar mai ales pentru celebritate. Dar ca star – Maurice Joseph Micklewhite, așa (amărât) cum eram cunoscut pe atunci –, copilăria mea nu a fost deloc nefericită. Asta e tot ce știu, am fost un copil iubit, mama și tata erau niște părinți extraordinari și până și cele mai rele perioade din viața mea păreau să-mi ofere ceva bun.

Al Doilea Război Mondial a fost unul dintre cele mai îngrozitoare și tragice evenimente din secolul XX. Dar pentru mine a fost unul dintre cele mai grozave lucruri care s-au petrecut vreodată. Pentru amărâtul sfrijit de șase ani de atunci, a însemnat evacuarea și fuga din calea bombardamentelor – a doua oară împreună cu fratele și mama mea. Am fost transportați dintr-o Londră sufocată de fum în fericirea Norfolkului, unde puteam să alerg în voie în aerul curat, să fur mere și să am drept animal de companie un blestemat de cal mare de căruță, pe nume Lottie. La fel ca toată lumea, am fost obligat să mă hrănesc cu mâncare organică timp de cinci ani: nu mai existau niciun fel de chimicale de pus în pământ sau în mâncare, fiindcă toate fuseseră folosite pentru explozibile sau muniție. Nu se găsea mai deloc zahăr, așa că nu existau nici dulciuri, nici băuturi acidulate, dar aveam la discreție suc de portocale, ulei din ficat

de cod, extracte de malț și vitamine. Pentru majoritatea oamenilor, rațiile erau teribile, dar pentru cei ca mine regimul din timpul războiului a însemnat o creștere grozavă. M-am vindecat de rahitism și m-am înălțat ca o buruiiană.

Datorită războiului am avut șansa să trec de așa-numitul examen de la unsprezece ani, care mi-a asigurat apoi locul la o școală teoretică bună: un lucru foarte neobișnuit pentru un băiat cu o condiție ca a mea. Tata a supraviețuit Dunkirkului, bătăliei de la El Alamein și eliberării Romei – încă am felicitarea pe care mi-a trimis-o din Dunkirk când am împlinit șase ani și rozariul pe care i l-a oferit Papa în semn de mulțumire în 1944 –, apoi s-a întors la noi, mai obosit, mai trist, dar amintindu-ne zilnic cât de norocoși am fost: telegrama de care ne temuserăm zi de zi timp de șase ani nu sosise niciodată. Și când ne-am întors la Londra după război, pe când aveam doisprezece ani, tot deșirat, dar de aproape doi metri – deja cu zece centimetri mai înalt decât tata –, am fost mutați într-o locuință nouă, o casă prefabricată din Elephant and Castle. Avea lumină electrică, apă caldă, o baie normală, un frigider și, cel mai grozav, toaletă în casă. Toate astea erau o premieră pentru noi și simțeam că trăim în lux.

Am învățat devreme că orice, oricât de tragic ar fi, pentru tine, personal, poate avea și o parte bună. Am învățat cum să găsec binele și în situațiile îngrozitoare. Uitându-mă înapoi, aș adăuga o altă lecție pe care sub nicio formă nu aș fi avut cum s-o știu la acea vreme (aș vrea eu s-o fi știut): dacă eu pot s-o fac

înseamnă că există speranță pentru noi toți. Nu contează de unde pornești în viață, te arunci în șa și o iei din loc.

Dă-ți seama de ce poți pornind de la ce ai

Niciunul dintre noi nu poate să-și aleagă copilăria. Nu ne alegem familiile sau situațiile ori epoca în care să ne naștem. Dar indiferent de locul în care ne găsim, întotdeauna avem ceva de învățat. Și acum, mai mult decât oricând, îmi dau seama ce lecții grozave am reținut încă de la începutul vieții mele, atât din părțile ei bune, cât și din cele nasoale.

Tata m-a învățat să vreau mai mult de la viață decât ar trebui să primesc. Mama m-a învățat lucrurile de care aveam nevoie ca să ies în lume și să-mi fac un rost. Împreună mi-au oferit o rampă de lansare minunată și o pregătire extraordinară.

Tata a fost un bărbat sclipitor, inteligent și amuzant, un erou pentru mine și fratele meu. Putea să facă un aparat de radio din nimic. Dar, ca majoritatea celor din generația lui, nu se prea pricepea la scris și la citit și, pentru că nu avea educație, nu se pricepea la altceva decât munca fizică. Tata nu era vreun vrăbțoi londonez prea vesel. La drept vorbind, nu era niciodată vesel cu adevărat. Ura nespuse situația în care se afla, dar nu avea nicio putere să o schimbe. Obișnuiam să mă uit la el și să mă gândesc: Fir-ar să fie, ce ar fi putut face acest om dacă ar fi avut ceva studii? Apoi: Fir-ar să fie, trebuie neapărat să învăț, altfel o să ajung ca el, o să mă trezesc în fiecare dimineață la patru și o să-mi petrec întreaga zi încercând pește înghețat, apoi o să-mi cheltuiesc toți banii la curse. Eram lângă el când a murit

în spitalul „St. Thomas“ la vârsta de cincizeci și șase de ani. Avea în buzunar trei șilingi și opt penny, singurii lui bani după o viață în care a muncit ca un animal de povară. Când am ieșit din salonul spitalului, mi-am jurat că o să fac ceva pe cont propriu, astfel încât familia mea să nu mai fie niciodată săracă.

Mama a fost cea care mi-a arătat calea succesului dându-mi primul rol. La vârsta de trei ani, jucam frecvent într-un spectacol de mâna a doua, deschizând ușa de la intrare unei distribuții variate de posibili parteneri care nu bănuiau nimic: recuperatorii locali de datorii. Trebuia să spun o singură replică: „Mami e plecată.“ Trânteam ușa, apoi urcam cele trei etaje înapoi, în micul nostru apartament.

E o poveste simpatică și adevărată. Dar ce mi-a oferit mama mea a fost mult mai profund de atât.

Ea m-a făcut bărbatul care sunt azi.

Când tata a plecat la război, eu aveam șase ani, iar fratele meu Stanley, trei. Mama nu a plâns când tata s-a urcat în camionul militar și a pornit în trombă, dispărând din ochii noștri. S-a întors spre noi, ne-a privit și a zis:

– Tatăl vostru a plecat. Acum voi doi trebuie să aveți grijă de mine.

– Sigur, mama, am răspuns amândoi. Bineînțeles că o să avem. Nu-ți face griji!

Desigur, nu era adevărat. Nu am fi putut să avem grijă de ea și nici ei nu-i trebuia așa ceva: era rezistentă ca o pereche de cizme vechi și reușea să se descurce singură. Iar noi am avut noroc, fiindcă tata nu s-a întors decât după patru ani. Dar acel moment solemn mi-a dat un incredibil simț al responsabilității,

care nu m-a părăsit toată viața. Întotdeauna mi-am dorit să am grijă de oamenii din jurul meu și mereu m-am simțit teribil de vinovat când nu am fost capabil s-o fac.

Totodată, mama m-a învățat cum să mă destind, să mă distrez, să râd și să nu mă iau prea în serios. A avut o viață grea, dar, spre deosebire de tata, nu s-a lăsat învinsă de amărăciune, și nici nu și-a plâns de milă. Îi plăcea să râdă și zâmbea în drumul ei printre umilințele sărăciei cumplite, care au venit după ce s-a măritat cu un cartofor, continuând să aștepte, în cei șase ani de război, telegrama adusă de băiatul cu pălărie caraghioasă și străduindu-se o viață întregă să vegheze în secret asupra primului ei copil mult iubit, David.

Și mai târziu, după ce am devenit celebru, mama a fost cea care m-a ținut cu picioarele pe pământ.

Când am mai crescut (puțin) și m-am mai liniștit (puțin), soția mea, Shakira, și cu mine obișnuiam s-o invităm pe mama la noi, în Windsor, în fiecare duminică, să luăm prânzul împreună. Uneori eram doar în familie, alteori erau și prieteni – în general, persoane de succes din industria filmului. Într-o duminică, trebuie să fi fost după ce abia terminasem *Omul care voia să fie rege* – despre un tip evazionist și neînfricat din anii '70, care se stabilește într-un îndepărtat ținut fictiv, undeva pe lângă India –, marele regizor John Huston și producătorul John Foreman, care împreună cu partenerul meu, Sean Connery, făcuseră ca munca la acest film să fie o bucurie, se înfruptau din friptura servită la cină, iar mama vorbea foarte sincer cu John Foreman despre prețul laptelui. La asta se gândea ea în acel moment, pentru că prețul tocmai crescuse cu doi penny, iar

John îi dădea dreptate că era un lucru teribil. Mama a rămas mereu aceeași și întotdeauna îi trata pe toți la fel.

Se pricepea de minune la oameni. Știa cine e om bun și cine e de încredere. Știa că asta contează la o persoană. Îmi amintesc că odată, prin anii '70, la o petrecere pe care am dat-o acasă, unde se adunaseră numai oameni încântători, de succes – erau acolo Peter Sellers și Liza Minnelli, Sean Connery, Nanette Newman, Roger Moore –, mama m-a întrebat în șoaptă: „Cine e tipa de acolo?”

M-am uitat spre cealaltă parte a camerei, înșesată de tot felul de celebrități, în direcția indicată de ea și i-am explicat: „Este o actriță faimoasă, mamă. Este foarte cunoscută.” Și i-am rostit numele. Era cât se poate de renumită, frumoasă, plină de viață, sufletul petrecerii.

– Nu-mi place, a spus mama țuguindu-și buzele. Chiar nu-mi place.

– De ce?

– Vorbește cu toată lumea din camera asta, mai puțin cu o doamnă în vârstă, cu mine. Nu vorbește cu bătrâni.

E ușor să-ți pierzi capul cu toată strălucirea din jur, dacă nu ai lângă tine pe cineva rațional, care să te aducă cu picioarele pe pământ.

Mult mai simplu, dar și mai important, mama ne-a oferit mie și celor doi frați ai mei (poate lor ceva mai mult decât mie, fiindcă în general puteam să am grijă și singur de mine) o iubire simplă, necondiționată și sinceră. Atât de multă, încât ceea ce îmi amintesc foarte clar din sărbătorile de Crăciun din copilărie nu este faptul că tata era plecat la război sau că primeam

foarte puține cadouri; mi-o amintesc pe mama îndreptându-se spre singura bomboană – ultima din rația noastră de Crăciun – cu un cuțit de tăiat carne, încercând să o taie perfect în jumătate, astfel încât niciunul dintre noi să nu se simtă favorizat. Când cuțitul a alunecat și i-a smuls o bucățică din degetul mare, a dispărut un minut, apoi a apărut cu el bandajat și a continuat să taie până ce bomboana a cedat în sfârșit atacului ei. (Și tata mă iubea, însă el nu se pricepea la fel de bine să o arate.)

Dacă ți s-a dăruit iubire, și tu o poți dăruia altora. La începutul vieții ei, când eram tânăr, falit și disperat, nu reușeam întotdeauna să fiu un tată așa cum îmi doream pentru prima mea fiică, Dominique. Dar tot ce am făcut bine, ca tată pentru Dominique și, mai târziu, pentru a doua mea fiică, Natasha, și ca bunic pentru cei trei nepoți minunați, am învățat de la mama și din felul în care ea le-a oferit iubirea ei necondiționată, inefabilă și de necontestat celor trei fii ai săi.

Aș spune chiar că, într-un fel, mama mi-a dăruit-o pe cea care îmi este soție de patruzeci și șase de ani, pe Shakira. Am povestit de atâtea ori cum am întâlnit-o pe Shakira, cum am urmărit-o și cum m-am îndrăgostit nebunește de ea, încât Shakira m-a implorat să nu o povestesc iarăși aici. Așa că, dacă nu știi povestea asta incredibilă și neobișnuită despre cel mai mare noroc care a dat vreodată peste mine, îmi pare rău, dar va trebui să o găsești în altă parte. Însă nu mulți oameni știu cum această femeie uluitoare, echilibrată și inteligentă s-a îndrăgostit de bătrânelul de mine. Întotdeauna am crezut că am cucerit-o pe Shakira cu farmecul meu londonez atât de fin sau datorită aspectului meu curtenitor, asta până într-o zi când, stând lângă ușă, am tras cu urechea la

un interviu pe care soția mea îl dădea pentru un ziar. „Ce anume te-a atras prima dată la Michael?” a întrebat jurnalistul. Și am auzit-o răspunzând: „Felul în care se purta cu mama lui.”

Majoritatea oamenilor de succes vor avea mereu o poveste de spus despre un profesor grozav, iar eu nu sunt o excepție. Directoarea școlii din sat, unde am învățat în Norfolk, doamna Linton, era o femeie la vreo șaiszeci de ani, intimidantă și cu o privire fioroasă. Avea o tunsoare destul de neobișnuită pentru o femeie – mi se părea că semăna cu a tatei –, era nemăritată, fuma o sută de țigări pe zi și era extrem de dură cu noi, copiii. Cu excepția faptului că, după o vreme, atitudinea ei față de mine s-a mai îmbunătățit. A început să-mi acorde tot mai multă atenție, dându-mi lecții suplimentare, îndrumându-mi lecturile, învățându-mă să joc poker ca să-mi îmbunătățesc matematica și, în cele din urmă, m-a ajutat să iau examenul pentru bursă la școala teoretică. Nu am văzut-o niciodată mai fericită decât în ziua când a venit alergând pe pajiștea satului ca să-mi spună că fusesem admis: primul copil din sat care reușise să facă asta.

Doamna Linton a fost, probabil, prima persoană din afara familiei pe care am iubit-o. La început ciudată și înfricoșătoare, a devenit, în cele din urmă, o figură care m-a inspirat și mi-a schimbat cursul vieții. Ea a reprezentat pentru mine un studiu timpuriu despre cum să intri în pielea unui personaj. Ar fi putut ea bănuși că lecția cea mai importantă pe care i-a dat-o băiețelului pe care l-a tratat ca pe un fiu a fost că oamenii nu sunt întotdeauna ceea ce par?

Am intrat la școala teoretică, dar nu am profitat din plin de asta. Am urât școala la care am fost trimis odată ce războiul s-a încheiat (și sunt sigur că sentimentul a fost reciproc) și am chiulit de fiecare dată când am putut. Educația mea ulterioară s-a format în principal din două surse: cărți și filme. Cărți cum ar fi *Cei goi și cei morți* de Norman Mailer și *From Here to Eternity* de James Jones și filme precum *Comoara din Sierra Madre*, *Șoimul maltez* și *Regina africană*, în regia lui John Huston, m-au ajutat să evadez din realitatea sumbră și deprimantă a vieții de zi cu zi de după război și m-au asigurat că lumea e mult mai mare decât acele câteva fragmente pe care le puteam vedea peste ruinele lăsate de bombardamente sau prin fumul gros din Londra. Nu pot să le recomand să chiulească de la școală tuturor celor care vor să reușească în viață, dar, dacă intenționezi să faci asta, nu ai cum să găsești niște surrogate mai educative decât cinematograful și bibliotecile publice.

The Elephant (căruia localnicii îi spuneau The Elephant and Castle, rostirea numelui fiind însoțită, în mod ideal, de o privire dură, fixă, pentru a spori senzația de amenințare) era un cartier rău famat. Am învățat încă de la o vârstă fragedă cât de important este să ai prieteni care să-ți păzească spatele.

În josul cartierului The Elephant, în anii '50, cele mai periculoase găști erau ale pungașilor și, după ele, așa-numiții Teddy Boys, copiii pungașilor. Aceste găști erau de o violență crudă, extrem de impulsive și periculoase. Ce puteam eu să fac la cincisprezece ani, un băiat slăbănog și palid? În situația mea, dacă erai pe cont propriu, nu aveai nicio șansă. A trebuit să mă